

WYDAWNICTWO UMCS

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. VI

SECTIO N

2021

ISSN: 2451-0491 • e-ISSN: 2543-9340 • CC-BY 4.0 • DOI: 10.17951/en.2021.6.17-24

Wprowadzenie

Introduction

Nieoczekiwanie w 2020 roku ludzkość została zatrzymana w swej frenetycznej pogoni za perfekcyjnym i szczęśliwym życiem, a ład znanego nam dotąd świata rozpadł się na drobne części. W japońskiej kulturze istnieje sztuka naprawiania ceramiki złotem zwana Kintsugi – części potłuczonego naczynia pieczęlowicie spaja się żywicą sumaka lakowego i oprósza złotem. Tak naprawione naczynie zyskuje jeszcze większą wartość i z dumą używane jest w najznakomitszych ceremoniach herbacianych. Filozofia ukryta za sztuką Kintsugi nie koncentruje się na nieodwracalności i brzydocie rys, tylko uwydatnia unikalne piękno niedoskonałości oraz energię włożoną w proces „leczenia”. Zdarza się tak, że pod wpływem traumatycznych doświadczeń i niewyobrażalnego cierpienia życie człowieka rozpada się na tysiące kawałków. W takich sytuacjach Japończycy często odnoszą filozofię Kintsugi do procesu uzdrawiania ludzkiej duszy. Mamy nadzieję, że rany zadane przez pandemię zbliznią się i będą – w myśl idei Kintsugi – powodem do dumy, swoistym testimonium siły życia i woli walki. Takie namacalne świadectwo może stać się kluczowym elementem „kształcenia serca” dzieci i młodzieży – kształcenia, do którego nawoływał Arystoteles w swych słynnych słowach: „Kształcenie umysłu bez kształcenia serca wcale nie jest edukacją”.

Wraz z tym mottem zapraszamy Państwa do lektury najnowszego numeru „Annales UMCS. Educatio Nova”, będącego mozaiką 28 niezwykle wartościowych tekstów traktujących o dzieciach i młodzieży w perspektywie dyskursu naukowego. Artykuły w niniejszym numerze zostały podzielone na trzy części: „Dzieci i młodzież w polskiej perspektywie edukacyjnej”, „Literackie

krajobrazy – dzieciństwo i młodość” oraz „Dzieci i młodzież – perspektywa międzynarodowa”.

Pierwsza część, zatytułowana „Dzieci i młodzież w polskiej perspektywie edukacyjnej”, zawiera 11 artykułów oscylujących wokół szeroko pojętej metodyki oraz nauczania dzieci i młodzieży. Rozpoczyna ją niezwykle interesujący szkic Aleksandry Araszkiwicz, w którym bardzo trafnie przeanalizowane zostały problemy edukacyjne nastolatków podczas nauczania zdalnego, będącego konsekwencją pandemii. Autorka pogrupowała przyczyny owych dylematów i wyróżniła trzy główne kategorie: (1) warunki, w jakich odbywa się nauka, (2) umiejętność zarządzania czasem własnym przez uczniów oraz (3) aspekty społeczno-zdrowotne edukacji zdalnej. Z konkluzji wynika, iż sytuacja zdalnego nauczania jeszcze bardziej wyostrzyła już istniejące dylematy edukacyjne oraz pokazała, że do ważnych zadań szkoły należy uczenie postawy poznawczej przenikliwości i selekcji wiadomości, z wykorzystaniem aktywnych metod, ponieważ taki styl nauczania może skutecznie przygotować uczniów do funkcjonowania w coraz bardziej nieprzewidywalnym świecie.

Do doświadczeń pandemii odwołuje się także Zofia Pomirska, która poruszyła niezwykle istotną kwestię podejścia inkluzyjnego w nauczaniu uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Opisuując ideę i założenia edukacji inkluzyjnej, autorka szczególną uwagę zwraca na sytuację uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, dla których edukacja włączająca stanowi szansę na optymalizację procesu nauczania.

Barbara Sapała i Małgorzata Sławińska w artykule *Olsztyn jako mała ojczyzna w grach planszowych dla dzieci – na przykładzie historycznej gry niemieckiej oraz polskich gier współczesnych* z uwagą przeanalizowały treści regionalnych gier planszowych dla dzieci z perspektywy kształtowania przywiązania do małej ojczyzny. Analiza przeprowadzona w kontekście edukacji regionalnej wykazała, że w grze przedwojennej podkreśla się niemieckość i monokulturowość miasta, a polskie gry przedstawiają Olsztyn jako stolicę Warmii z wielokulturowym dziedzictwem.

W kolejnej pracy – *Humanistyka ekologiczna w edukacji polonistycznej, czyli o zielonym czytaniu legend o jeziorze Gopło* – Bernadeta Niesporek-Szamburska podjęła niezwykle interesujące badawczo pytanie: W jaki sposób edukacja polonistyczna mogłaby wpisać się w wypełnianie zobowiązań humanistyki ekologicznej? Nawiązując do idei geopoetyki Kennetha White’a, autorka proponuje wykorzystanie na lekcjach języka polskiego metody zielonego czytania, która może rozbudzić wrażliwość ekologiczną wychowanków i dzięki temu podnieść ich ekologiczną świadomość.

Tematykę dydaktyki związanej ze środowiskiem naturalnym świetnie wyklarował Ireneusz Gielata w artykule *Literatura jako nauka pomocnicza*

w *nauczaniu geografii*, w którym rozważa rolę i status literatury w nauczaniu geografii. Rozwijając analogię pomiędzy literaturą i kartografią, autor podkreśla szczególne znaczenie map i nazw literackich w procesie dydaktycznym nauczania geografii – mogą one wpływać na uwrażliwienie i uaktywnienie spojrzenia wychowanków.

Następny szkic, autorstwa Marty Kasprzak *Nie od razu Paryż zbudowano... Trójwymiarowe puzzle i klocki architektoniczne jako uniwersalne narzędzie wspierające proces wychowania estetycznego*, nawiązuje do bardzo istotnego wymiaru edukacji, jakim jest kształcenie w wychowankach wrażliwości estetycznej i wyobraźni przestrzennej. Autorka słusznie zauważa, że elementy edukacji architektonicznej mogą stanowić substytut przedmiotu wiedzy o przestrzeni, którego brakuje w programie nauczania polskich szkół.

Justyna Hanna Budzik w eseju *METAFOtoGRAfia: refleksje o powiązaniach myśli i zdjęć* nawiązuje do relacji między metaforą a fotografią. Dyskurs ten wpisuje się nie tylko w sferę edukacji estetycznej, lecz także jest cennym przyczynkiem do szerszej rozumianej edukacji humanistycznej. W kontekście propozycji Bernda Stieglera oraz Hannah Arendt autorka analizuje zdjęcie jako myśl i zauważa, że w takiej interpretacji fotografia zdolna jest do produkcji metafor i może spełniać niezwykle istotną rolę edukacyjną, mianowicie może wspomagać rozwój zdolności myślenia.

Z kolei Martyna Dziubałtowska-Woźniak w tekście *Szkolna scena edukacji. Martwe archiwum czy ucieleśniana pamięć?*, opierając się na performatywnej koncepcji archiwum i repertuaru sformułowanej przez Dianę Taylor, podnosi ważną kwestię edukacji humanistycznej jako procesu przekazywania wartości, wspomnień i historii. Autorka proponuje innowacyjną wizję edukacji teatralnej, w której uczniowie wchodzą w rolę twórcy, performatywnie „ożywiają archiwum” przeszłości i są aktywnie włączani w proces dydaktyczny.

Celem pracy Anny Mlekodaj jest przedstawienie tematyki dziecka wiejskiego na tle polskiego dyskursu edukacyjnego dwudziestolecia międzywojennego. Badaczka słusznie zauważa, że podjęcie tej tematyki przyczyniło się do programowej zmiany nastawienia szkoły do środowiska wsi oraz do wprowadzenia regionalizmu do szkół. Szkoła w środowisku wiejskim jest bowiem niezwykle istotnym miejscem współtworzącym lokalną tożsamość, jak trafnie podkreśla autorka.

Anna Wileczek koncentruje promień intencji badawczej na temacie współczesnej młodomowy. Autorka precyzyjnie analizuje problem badawczy z perspektywy językoznawczej, przywołuje enuncjacje medialne, odnosząc się do wyborów Młodzieżowego Słowa Roku, a następnie przechodzi do prezentacji opinii naturalnych użytkowników. Przedstawione przez badaczkę analizy dowodzą

ekspansji i ewolucji socjolektu młodzieżowego od odmiany środowiskowej do stylu komunikacyjnego.

Pierwszą część zamyka bardzo ważna i potrzebna praca Danuty Krzyżyk traktująca o znajomości wybranych reguł pisowni słownictwa religijnego wśród studentów teologii pastoralnej i studentów filologii polskiej. Autorka postawiła sobie za cel przebadanie sprawności ortograficznej w wyżej wymienionych grupach w zakresie pisowni słownictwa religijnego. Badaczka konkluduje, że wiedza językowa i umiejętności respondentów okazały się niższe od oczekiwanych, a w zapisie ortograficznym kierowali się oni bardziej intuicją niż ugruntowaną wiedzę. Jak podkreśla, za ten stan rzeczy odpowiada między innymi „cywilizacja ekranu”, nastawiona głównie na oglądanie i słuchanie, nie zaś na czytanie tekstów. W artykule został uwypuklony fakt, iż język jest wartością nie tylko użytkową, lecz także samą w sobie (autoteliczną), a to właśnie – jak słusznie konstataje badaczka – na przyszłych nauczycielach języka polskiego oraz duchowych przewodnikach spoczywa szczególna odpowiedzialność za odpowiednią postawę wobec tej wartości – za używanie poprawnego, pięknego języka w mowie i w piśmie. Dlatego w zakończeniu pracy postuluje włączenie ćwiczeń z kultury języka polskiego do siatek zajęć seminariów duchownych oraz przeznaczenie większej liczby godzin na zajęcia z kultury języka na filologii polskiej.

Druga część rocznika, zatytułowana „Literackie krajobrazy – dzieciństwo i młodość”, zawiera siedem artykułów. Otwiera ją praca Macieja Skowery zatytułowana *Klasyka literatury dziecięcej. Definicje – ideologie – koncepcje teoretyczne*, w której systematycznie autor prezentuje dyskusję na temat zagadnienia klasyczności w kontekście literatury dziecięcej oraz podejmuje próbę sformułowania definicji klasyki literackiej w oparciu o kryteria społeczno-kulturowe. Badacz proponuje, aby definicja klasyki literatury dziecięcej przysługiwała utworom, które mimo upływu czasu są nadal „czytelniczo żywe”, są poddawane różnym formom relektury i funkcjonują w świadomości zbiorowej jako element „kulturowego imaginarium”.

Kolejnym tekstem w tej części jest artykuł Krzysztofa Rybaka o frapującym tytule *Traumatyzować czy tabuizować? Narracje holokaustowe w literaturze dziecięcej*. Autor postawił sobie za cel dokonanie przeglądu sposobów prezentacji Zagłady w wybranych utworach literatury dziecięcej wydanych w Polsce w XXI wieku. W związku z tym analizuje literaturę w kontekście tabuizowania (unikania prezentacji pewnych zjawisk, takich jak antysemityzm czy śmierć bohaterów) i „traumatyzowania” młodego odbiorcy. W zakończeniu zauważa, że wiele tematów szczegółowych związanych z Zagładą jest wciąż pomijanych. Jednocześnie wyraża opinię, iż holokaustowe narracje mogą uwrażliwić młodego czytelnika na krzywdę drugiego człowieka oraz stanowić lekcję tolerancji i wyrozumiałości.

Magdalena Kuczaba-Flisak z wnikliwą precyzją mierzy się z problemem konstruktów wolności w literaturze dziecięcej, analizując twórczość Tiny Oziewicz. Autorka skrupulatnie bada teoretyczne ramy współczesnego rozumienia wolności w literaturze dziecięcej, odnosząc się do analiz Janusza Korczaka i konfrontując je z tendencjami traktowania literatury dla najmłodszych jako społecznego konstruktów dorosłych. Jak zauważa, w polskiej literaturze dziecięcej na początku XXI wieku pojawia się stosunkowo mniej książek filozoficznych, traktujących o wolności oraz o dylematach moralnych dziecka. W tym kontekście twórczość Oziewicz – według oceny autorki – zasługuje na szczególną uwagę, skłania bowiem do postawienia pytań podstawowych i ukazuje różne wymiary konstruktów wolności.

Barbara Myrdzik z doskonałym wyczuciem podjęła się próby interpretacji powieści *Niepocieszony* autorstwa brytyjskiego pisarza japońskiego pochodzenia Kazuo Ishiguro. Badaczka w swej docieklivej analizie skupiła się na koncepcji „toksycznych rodziców” i uwypukliła wątek kryzysu ojcostwa. Kryzys ten odczytuje jako wynik pogoni za sukcesem zawodowym, gdzie rola więzi emocjonalnych schodzi na plan dalszy. Jak podkreśla, powieść Ishiguro to narracja ukazująca świat ludzki jako zapętlony labirynt, w którym bohaterom trudno odnaleźć sens własnej egzystencji. Postaci z powieści Noblisty błądzą niczym *Homo viator* w świecie sztucznych pragnień i pozornych wartości, co w ostatecznym rozrachunku doprowadza egzystencjalnych tułaczy do głębokiego poczucia osamotnienia i rozdzierającej pustki.

W artykule *Poezja po 1989 roku i jej konteksty w edukacji polonistycznej* Elżbieta Mazur próbuje usytuować poezję współczesną w edukacji polonistycznej szkół średnich. Badaczka uważnie analizuje konteksty kulturowe, w tym estetykę (piękna lub brzydota) w poezji Marcina Świetlickiego, Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego, Tomasza Różycykiego, Tadeusza Dąbrowskiego. Poddaje wnikliwemu badaniu poetyckie dialogi, gry tradycją, zabiegi intertekstualne oraz pokrewieństwa z wyboru. Postuluje, że poezja współczesna, stworzona po 1989 roku, zasługuje na osobny rozdział w podręcznikach szkolnych, a także na osobny cykl lekcji o współczesnych twórcach młodego pokolenia i nowych tendencjach w poezji polskiej.

Edyta Manasterska-Wiącek w tekście *O sile emocjonalnej i emotywniej przekładu*, biorąc na warsztat dwa przekłady wiersza Siergieja Michalkowa, dokonuje interesującego eksperymentu translatorskiego, w którym szuka odpowiedzi na pytanie, skąd bierze się siła dzieła literackiego oraz czy emocje mogą być przekazywane przez pozaleksykalne elementy tekstu. Autorka rozgranicza dwa pojęcia: emotywniej siły tekstu oraz emocjonalnej siły odbioru i konkluduje, że zabiegi tłumacza są w stanie wprowadzić albo zredukować siłę emocjonalną odbioru poprzez modyfikowanie siły emotywniej tekstu.

Z kolei Dorota Karkut w swej pracy badawczej zgłębia zagadnienie możliwości terapeutycznych literatury dla dzieci i młodzieży w pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Autorka kieruje swój tekst do kadry pedagogicznej, bibliotekarzy, psychologów oraz wszystkich, którzy pragną wcielić w życie idee biblioterapii wśród uczniów z zaburzeniami dysleksji, ADHD oraz osób niepełnosprawnych, przewlekle chorych. Autorka przypomina prawdę, iż literatura może wpływać oczyszczająco i kojąco na czytelników, jednakże sama lektura nie jest wystarczającym czynnikiem, konieczny jest bowiem dobrze zaplanowany proces terapeutyczny, przygotowany w oparciu o terapeutyczną lekturę.

Ostatnia część, zatytułowana „Dzieci i młodzież – perspektywa międzynarodowa”, zawiera osiem prac. Otwiera ją artykuł Iryny Omelchenko, która analizuje szczegółowe cechy semantycznego komponentu działań komunikacyjnych u przedszkolaków z upośledzeniem umysłowym. Autorka trafnie zauważa, że dzieci te mają problemy z przewidywaniem oraz z rozumieniem przyczyn zachowań zarówno własnych, jak i innych, dlatego często wchodzą w sytuacje konfliktowe. Badaczka konkluduje, że teoria umysłu oraz zidentyfikowane mechanizmy mentalizacji (jawnej i niejawnej) będą stanowić podstawę rozwoju technologii kształtowania świadomych działań komunikacyjnych, zwłaszcza komponentu semantycznego, we wspomnianej grupie dzieci.

Natalia Babych i Kateryna Tychyna w swojej pracy postawiły sobie za cel analizę podstawowych parametrów sylaborytmicznej struktury mowy i ustalenie stanu jej uformowania u dzieci przedszkolnych z zaburzeniami kompleksowymi. Po skrupulatnej analizie badaczki zauważyły w badanej grupie niewystarczający poziom ukształtowania parametrów ruchu-rytmu-przestrzeni. Wyniki badań pokazały, że jednostki „ruch rytmiczny”, „przestrzeń rytmiczna” i „rytmiczna wymowa” są ze sobą nierozzerwalnie związane, a ich prawidłowe ukształtowanie warunkuje formowanie się „złożonego rytmu mowy”. Autorki postulują potrzebę celowego kształtowania parametrów sylaborytmicznej struktury mowy i zalecają wykorzystanie tych parametrów w trakcie pracy logopedycznej.

Tematyką wspomagania dzieci ze specjalnymi potrzebami zajęła się także Svitlana Khomenko w artykule *Rozwój systemu wczesnego wspomagania małych dzieci na Ukrainie: okresy formacji*. Autorka zdefiniowała wczesne wspomaganie jako kompleksowy i interdyscyplinarny system skoncentrowany na rodzinie, mający na celu poprawę rozwoju dziecka oraz poprawę jakości życia rodzin. Ponadto jej zdaniem przeprowadzone badania przyczynią się do reformy szkolnictwa specjalnego i unowocześnienia całego systemu oświaty na Ukrainie.

Andrianasy Angelo Djistera w swym eseju także podjął tematykę wczesnej edukacji, szczegółowo opisując sytuację na Madagaskarze. Przede wszystkim zwrócił uwagę na nierówny dostęp do edukacji wczesnoszkolnej, co może być pewnego

rodzaju hamulcem blokującym pełen rozwój potencjału dziecka. Autor przypuszcza, że wzmocnienie sfery edukacji przedszkolnej może przyczynić się w skali długoterminowej do generalnego rozwoju i transformacji Czerwonej Wyspy.

Z kolei Pierre Suzanne Eyenga Onana z Wydziału Literatury i Cywilizacji Afrykańskich Uniwersytetu Yaoundé I w Kamerunie w artykule *Etyka resocjalizacji dziecka w „Konflikcie rodzinnym” Uwineza G. Sabano: od pilnej potrzeby egzorcyzmów do imperatywu odnowy zachowań* zastanawia się nad relacjami rodzinnymi pomiędzy rodzicami a dorosłymi dziećmi. Do swojej analizy sztuk teatralnych zaaplikował teoretyczne ramy wyznaczone przez teatralną semiotykę i semiologię Anne Ubersfeld i Patrice’a Pavis. Jak twierdzi autor, aby lepiej rozwijać się w swoim życiu, dziecko potrzebuje stałego nadzoru rodziny.

W artykule zatytułowanym *Stereotypowe cechy „wzorcowego” Polaka i „wzorcowego” Ukraińca w kręgu wartości współczesnej młodzieży w Polsce* Olga Fyłypec z Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki z uwagą przygląda się tematowi współczesnego młodzieżowego stereotypu „wzorcowego” Polaka i „wzorcowego” Ukraińca. W oparciu o przeprowadzone badania empiryczne autorka zarysowuje dwie główne sfery, w których występują różnice w postrzeganiu Polaka i Ukraińca, a są to sfera kulturowa i sfera polityczna. Wyniki analiz pokazują, że autostereotypowy obraz „wzorcowego” Polaka to obraz bardziej świadomego obywatela własnego państwa, natomiast heterostereotypowy obraz „wzorcowego” Ukraińca to obraz osoby bardziej obeznanej z polską kulturą.

Kolejnym artykułem odwołującym się do stereotypów i porównującym dwie nacje jest tekst Marii Waclawek i Marii Wtorkowskiej *Z rodziną dobrze nie tylko na zdjęciu? O polskim stosunku do rodziny w opinii ankietowanych Polaków i Słoweńców*. Badaczki, systematycznie analizując sposób postrzegania oraz językową charakterystykę stosunku Polaków do rodziny, konstatują, że stereotypowego Polaka cechują między innymi bliskie relacje, przywiązanie do rodziny i tradycji, solidarność względem jej członków oraz kult wartości katolickich. Zdaniem autorek na podstawie przeprowadzonych badań empirycznych można stwierdzić pozytywne wartościowanie rodziny przez Polaków, zarówno z perspektywy własnej, jak i obcej (słoweńskiej).

Jagna Malejka w artykule *Podejście międzykulturowe w nauczaniu języka polskiego jako obcego w Chinach* opisuje sytuację związaną z nauczaniem polskich zwyczajów socjolingwistycznych i socjokulturowych w Chinach. Autorka podkreśla, że w nauczaniu języka polskiego niezbędna jest wiedza z zakresu kultury danego kraju. Ponadto z uwagą analizuje teoretyczne prace z zakresu nauczania kultury polskiej w Europie, jednakże postuluje, iż wykładanie języka i kultury polskiej w Chinach wymaga innych rozwiązań, dostosowanych do kultury i zwyczajów Państwa Środka.

W roczniku znajduje się również wnikliwa recenzja książki Hanny Dymel-Trzebiatowskiej *Filozoficzne i translatoryczne wędrówki po Dolinie Muminków* przedstawiona przez Dorotę Michułkę. Recenzentka podkreśla interdyscyplinarność, dociekliwość, staranność i klarowność wywodów analizujących zagadnienie wieloadresowości utworów intencjonalnie przeznaczonych dla czytelnika dziecięcego. Recenzja uwypukla szerokie konteksty interpretacyjne, wyjątkowe walory naukowe oraz praktyczne monografii – pozycja Dymel-Trzebiatowskiej może być doceniona przez wytrawnych badaczy literatury oraz teoretyków przekładu, a także przez praktyków – tłumaczy i nauczycieli języka polskiego.

Niniejszy rocznik kończy poruszające wspomnienie przedstawione przez Pau Freixa Terradasa noszące tytuł *Wspominając Rosę Marię i Alejandra Rússovichów, czyli jak nocnik Gombrowicza wędrował z Argentyny do Polski*. Autor – badacz recepcji Witolda Gombrowicza w Argentynie – z sentymentem wspomina małżeństwo Rosy Marii i Alejandra Rússovichów, argentyńskich przyjaciół polskiego pisarza z lat 40. i 50. XX wieku. Z mocą podkreśla szczególną wagę ich naocznego świadectwa oraz pieczołowicie przechowanych przedmiotów (takich jak maszynopisy, listy, zdjęcia oraz słynny nocnik ilustrowany motywami z Gombrowiczowskich utworów) dla rekonstrukcji argentyńskiego okresu twórczości autora *Ferdydurke*.

Mimo że artykuły zgrupowano w trzech częściach, wszystkie prace integrują się w jedną całość, której celem jest poprawa środowiska edukacyjnego poprzez inspirujące rozważania. Taka postawa badawcza z pewnością stanie się główną siłą napędową do przezwyciężenia obecnych trudności w dziedzinie edukacji w warunkach pandemii COVID-19. Wszystkie dogłębne i skrupulatne wyniki badań z pewnością zaspokoją Państwa intelektualną ciekawość, dostarczą świeżych inspiracji i będą stymulować dalsze podróże badawcze.

W imieniu Redakcji życzymy Państwu owocnej lektury.

Keiji Sato
Sylwia Olejarz